

**Кременецька обласна гуманітарно-педагогічна
академія ім. Тараса Шевченка**

ISSN 2311-262X

**КРЕМЕНЕЦЬКІ
КОМПАРАТИВНІ
СТУДІЇ**

ВИПУСК X

2020

Кременецькі компаративні студії: [науковий часопис / ред.: Д. Чик, О. Пасічник].
2020. Вип. X. 336 с.

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Денис Чик, д. філол. н., доцент, професор кафедри іноземних мов і методик їх навчання Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка (головний редактор, науковий редактор);

Олена Пасічник, к. філол. н., доцент, доцент кафедри української мови і літератури та методик їх навчання Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка (заступник головного редактора, відповідальний редактор);

Наталія Воронцова, к. філол. н., доцент, завідувач кафедри іноземних мов і методик їх навчання Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка;

Тетяна Семенін, к. філол. н., доцент кафедри кафедри іноземних мов і методик їх навчання Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка;

Ольга Чик, к. філол. н., доцент, доцент кафедри кафедри іноземних мов і методик їх навчання Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка;

Анатолій Янков, к. філол. н., доцент, доцент кафедри кафедри іноземних мов і методик їх навчання Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка;

Наталія Янусь, к. філол. н., старший викладач кафедри кафедри іноземних мов і методик їх навчання Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка;

Надія Данік, асистент кафедри кафедри іноземних мов і методик їх навчання Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка (технічний редактор);

Наталія Колодійчук, секретар кафедри іноземних мов і методик їх навчання Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка (відповідальний секретар).

РЕДАКЦІЙНА РАДА

Кишиштоф Вечорек, д. філософ. н., професор, завідувач кафедри логіки і методології мови (Сілезький університет в Катовіцах, Республіка Польща);

Анатолій Волков, д. філол. н., професор, почесний професор Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича (м. Чернівці, Україна);

Сільвестрас Гайжюнас, д. гуманітарних н., доцент (Балтоскандинавська академія, м. Паневежіс, Литовська республіка);

Вікторія Зарва, д. філол. н., професор, професор кафедри зарубіжної літератури та теорії літератури (Бердянський державний педагогічний університет, Україна);

Іван Зиморя, д. філол. н., професор, завідувач кафедри теорії та практики перекладу (Ужгородський національний університет, Україна);

Ольга Куца, д. філол. н., професор, професор кафедри теорії і методики української та світової літератури (Тернопільський національний педагогічний університет ім. Володимира Гнатюка, Україна);

Ігор Лімборський, д. філол. н., професор (Інститут літератури ім. Т.Г. Шевченка, Національна академія наук України, м. Київ, Україна);

Наталія Пахсарьян, д. філол. н., професор, професор кафедри історії зарубіжної літератури (Московський державний університет ім. М.В. Ломоносова, Російська Федерація);

Борис Шалагінов, д. філол. н., професор, професор кафедри літературознавства (Національний університет «Києво-Могилянська академія», Україна).

Часопис індексується у міжнародній наукометричній базі **Index Copernicus International**.

Адреса редакції: вул. Ліцейна, 1, каб. 55, м. Кременець, Тернопільська область, Україна, 47003.

Сайт часопису: www.kremenets-comparative-studies.webnode.com.ua

E-mail: comparative_studies@ukr.net

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ

ПОРІВНЯЛЬНОГО ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВА

Брацка М.В.

ЕТНОПОЕТИЧНИЙ КОНТЕКСТ ПИСЬМЕНСТВА ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКОГО ПОГРАНИЧЧЯ СЕРЕДИНИ ХІХ СТОЛІТТЯ (ПРИКЛАД МІХАЛА ГРАБОВСЬКОГО) 8

Конєва Т.М., Тимінська І.М.

«НОВА ДРАМА» МЕЖІ ХІХ-ХХ СТ.: НОРВЕЗЬКО-УКРАЇНСЬКІ ТИПОЛОГІЧНІ ЗВ'ЯЗКИ.....17

Медвідь Н.О.

СВІТ ДИТИНСТВА У ТВОРЧОСТІ О. ДОВЖЕНКА І М. ГОРЬКОГО.....25

Мещенинець Г.В.

ЗОБРАЖЕННЯ ТОТАЛІТАРИЗМУ В ЕМІГРАЦІЙНІЙ ТВОРЧОСТІ В. ВИННИЧЕНКА ТА І. БАГРЯНОГО: СОЦІАЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ Й ХУДОЖНІ ВІДМІННОСТІ..... 37

Пікун Л.В.

СВОСРІДНІСТЬ РЕАЛІЗАЦІЇ МІФОЛОГЕМИ ЗОЛОТОЇ РИБКИ В СУЧАСНІЙ ХУДОЖНІЙ ЛІТЕРАТУРІ ПРО ПІДЛІТКІВ.....47

Філоненко С.О.

ЗЛОЧИНИ В СТИЛІ РЕГЕНТСТВА: ДЖЕЙН ОСТІН ЯК ПРИВАТНИЙ ДЕТЕКТИВ У ЦИКЛІ РОМАНІВ СТЕФАНІ БЕРРОН.....58

Чик Д.Ч., Чик О.І.

АБСУРДНА ПАТАЛОГОАНАТОМІЯ ЯК МЕТОД: СОЦІАЛЬНА КРИТИКА ТА СИМВОЛІЧНА СИСТЕМА В Л. СТЕРНА, М. ГОГОЛЯ ТА СТ. КІНГА.....65

Янкова М.М.
ВЗАЄМОБУТТЯ КРИЗЬ ПРИЗМУ ЛІТЕРАТУРИ: УКРАЇНСЬКА
ЛІТЕРАТУРА У ФОКУСІ ДОСЛІДНИКІВ ВАРШАВСЬКОГО УНІВЕР-
СИТЕТУ.....82

Pireddu N.
THE LANGUAGE OF PHYSIOGNOMY AND THE LIMITS OF
BIOPOLITICS IN THE EUROPEAN FIN DE SIÈCLE.....101

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ

ЗАГАЛЬНОГО ЛІТЕРАТУРОЗНАВСТВА

Анісімова Н.П.
ТРИПТИХ «STAR-CROSSED» ІГОРЯ РИМАРУКА: ЕСТЕТИЧНІ
ПРИНЦИПИ АРХІТЕКТОНІКИ.....118

Конончук Т.І.
КОНЦЕПТ СОЦРЕАЛІСТИЧНОГО КАНОНУ В РОМАНІ
Ю. ЯНОВСЬКОГО «МИР» («ЖИВА ВОДА») 127

Матчук А.Л., Хмель В.А.
ФІЛОСОФІЯ МАЙБУТНЬОГО В РОМАНІ ІСНА БЕНКСА «КРО-
КИ ПО СКЛУ» З ПОЗИЦІЙ КВАНТОВОЇ ФІЗИКИ.....136

Пасічник О.В.
ТОПОС КРЕМЕНЦЯ У ТВОРАХ ГАЛИНИ ГОРДАСЕВИЧ І
ДЗВІНКИ ТОРОХТУШКО.....144

Юнусова Г.И.
ПОСТМОДЕРНИСТСКИЕ АСПЕКТЫ В РОМАНЕ ХАРУКИ МУ-
РАКАМИ «ПОСЛЕПРАК» 152

Яковенко І.В.
НОТАТКИ ПРО ПОДОРОЖІ ОДРІ ЛОРД У КОНТЕКСТІ СУ-
ЧАСНОЇ АФРО-АМЕРИКАНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ МАНДРІВ.....160

Czajkowska Z.
MIASTO-STATEK. OBRAZ LWOWA W TWÓRCZOŚCI JURIIA
ANDRUCHOWYCZA.....171

imitate the main concerns of the postmodern society represented by Murakami. The novel is full of many different symbols, such as music, night, light, camera, television. In a text-centric world typical of postmodern literature, the author leaves the interpretation of the symbols used by him to the reader.

All the characters in the novel feel the stress of living in the clutches of a giant being (system). The author reminds that each of the characters in the novel is a unique individual and points out that there are nameless objects in their perception of something bigger and stronger than themselves and their actions. According to the author, the only way to fight this system is to look for a different identity from the system. For this purpose, the personality must be preserved, and to do this is entirely a matter of man's own volition. The protagonists of the novel must face their fears before the opening of the morning, remember their past relationships, and address each other.

Keywords: H. Murakami, «After Dark», postmodern, system, Mari, Eri, Takahashi.

ккк

І.В. Яковенко

НОТАТКИ ПРО ПОДОРОЖІ ОДРІ ЛОРД У КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ АФРО-АМЕРИКАНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРИ МАНДРІВ

Афро-американська література про подорожі має тривалу історію, започатковану в колоніальний період твором Брітона Хеммона (Britton Hammon) «Оповідь про нечувані поневіряння та дивовижне повернення Брітона Хемона, негра, слуги генерала Вінслоу з Маршфілда, Нова Англія, який повернувся до Бостону після тринадцяти років подорожі» («A Narrative of the Uncommon Sufferings, and Surprising Deliverance of Britton Hammon, a Negro Man-Servant to General Winslow, of Marshfield, in New England Who Returned to Boston, After Having Been Absent Almost Thirteen Years», 1760). Наратив Брітона Хеммона – перший опублікований афро-американцем травелог-життепис поневірянь, який зображує перебування автора в Англії та Новій Шотландії. У 1855 році з'явилися нариси афро-американського письменника Вільяма Вілса Брауна «Американський втікач в Європі» («The American Fugitive in Europe: Sketches of Places and People Abroad»). У ХХ столітті афро-американська література мандрів поповнилася твором Зори Ніл Герстон (Zora Neale Hurston) «Розкази моему коневі: Вуду та життя на Гаїті та Джамайці» («Tell My Horse: Voodoo

and Life in Haiti and Jamaica», 1938), в якому письменниця зобразила свою подорож до країн Карибського басейну в 1930-х роках. Визначальними для її тревелогу стає не лише тема мандрів, а й етнографічне тло, яке ретельно виписує Герстон, розмірковуючи про культуру та ритуалістичні практики релігійного культу вуду: «She [Hurston] writes intelligently about the botany, sociology, anthropology, geology, and politics of these nations [Jamaica and Haiti] in a style that is devoid of pompous jargon and accessible to the general reader» [16, с. vi].

Результатом подорожей до країн Африки, що в 1950-х роках переживали своє становлення як нації, стали твори про мандри Річарда Райта «Сила чорношкірих» («Black Power», 1953), «Кольорова завіса» («The Color Curtain», 1956), а своє перебування в Іспанії письменник змалював у нарисі «Язичницька Іспанія» («Pagan Spain», 1957). На перетині автобіографії та тревелогу у 1986 році Майя Анджелу створює «All God's Children Need Travelling Shoes», в якому зображує подорож до Гани та життя в Західній Африці.

Зазначимо, що тревелоги тривалий час мали репутацію «нелітературних» текстів, а дослідники іноді були критично налаштовані щодо художньої цінності письма про мандри [17; 9]. На недостатню увагу до літератури про подорожі з боку критиків вказує К. Томпсон: «For much of the twentieth century at least, the genre was usually dismissed by literary critics and cultural commentators as a minor, somewhat middle-brow form» [21, с. 2]. Проте в останні десятиліття із пришвидшенням глобалізаційних процесів, розвитком туристичної індустрії та поживленням міжкультурних контактів література про мандри переживає бум, відповідно зростає увага літературознавців до вивчення тревелогів. Інтерес до всебічного дослідження літератури мандрів у всій її різноманітності засвідчує масив розвідок, що з'явилися в останні десятиліття [7; 10; 18; 19; 20; 21].

М. Кемпбелл вказує, що значна кількість наукових робіт 1980-х років, присвячених літературі про подорожі та прото-етнографічним нарисам, переважно досліджувала період Великих географічних відкриттів і спиралася на пост-структуралістську методологію та культурознавчий матеріалізм. Прибічники Нового історизму С. Грінблатт та Л. Монтроуз продовжили дослідження тревелогів, створених англійськими мандрівниками до Північної Америки, а також класиками англійської літератури, з позицій їх націє-творчого потенціалу [5, с. 270].

Вектори сучасних літературознавчих розвідок, присвячених тревелогам, є напрочуд різноманітними. Активне дослідження жіночої літератури мандрів сприяє заповненню лакун в історії жіночого красного письма, повертаючи в літературу «забуті» імена авторок-жінок. А. Колодні розглядає конструювання міфології американського Заходу та ідеї фронтиру у творчості жінок-літераторок у роботі «The Land Before Her: Fanta-

sy and the Experience of the American Frontiers, 1630-1860» [13]. Ч. Фіш пропонує критичне прочитання літератури мандрів у книзі «Чорно/Білі оповіді про мандри: Довоєнний період» («Black and White Travel Narratives: Antebellum Exploration» [7], С. Сміт досліджує аспекти жіночих наративів про подорожі в «Життя в русі: Жіноча література про подорожі у ХХ столітті» («Moving Lives: 20th-Century Women's Travel Writing») [19].

Сучасні студії літератури мандрів досліджують постколоніальні виміри травелогів. Відтак окреслюється імперіо-центрична специфіка письма про подорожі (imperialist travel writing), яке слугувало імперським інтересам і зосереджувалося на репрезентації антиномій цивілізація/примітивізм, просвітництво/невігластво, наукове знання/забобони для читачів метрополій [18, с. 7]. Подібні наративи виходили з передумови чіткої ієрархії, покладеної в основу західної суспільної моделі, але подальший розвиток літератури про подорожі та поява травелогів, написаних жінками і представниками не-європейських етнічних груп, додавали інше бачення та погляд Іншого, сприяючи появі текстів про мандри що виходили за межі імперіо-центричної моделі. П. Смесерст зазначає: «Women's travel writing might then be considered disorderly in that it locates women outside their 'proper' place in the domestic sphere of the home culture (doubly at home). Similarly, working-class travel writing or black travel writing would also be disorderly, by granting mobility and authority to groups whose productive function in the empire was to stay in their place (in both senses) and work, unless pressed to go somewhere else» [18, с. 8].

С. Баснетт приходять до висновку, що сучасні літературні тексти про подорожі як етнографічний чи соціальний коментар долають межі гендерних кордонів, є значною мірою рефлексивними і поєднують в собі жанрові ознаки автобіографії, мемуарів та щоденника подорожей: «The travel text as ethnography or social commentary transcends gender boundaries and, increasingly in the twentieth century, male and female travellers have written self-reflexive texts that defy easy categorisation as autobiography, memoir, or travel account» [1, с. 225]. П. Хальм характеризує сучасні травелоги, вказуючи на їх трансформацію в мемуари: «As the earth's wildernesses get paved over, travel writing increasingly emphasises the inner journey, often merging imperceptibly into memoir» [12, с. 94]. Таким чином, у сучасних травелогах акценти зміщуються з топографії подорожей, географічних та етнографічних описів у сферу особистої, суб'єктивної рефлексії автора-мандрівника.

Спираючись на **методологічні засади** критичних студій подорожей (travel studies) [1; 3; 5; 7; 9; 10; 11; 13; 15; 18; 19; 20; 21], в дослідженні здійснюємо аналіз травелогів афро-американської письменниці Одрі Лорд (1934–1992) із збірки «Sister Outsider»: «Нотатки про подорож до Росії» («Notes from a Trip to Russia») та «Повернення до Гренади»

(«Grenada Revisited: An Interim Report»). Проголошуючи себе соціалісткою та чорною феміністкою нетрадиційної орієнтації, Одрі Лорд є однією з найбільш видатних бунтівних постатей у літературі США у другій половині XX століття: «She advocates the supremacy of black over white, of female over male, of lesbian over heterosexual, and of socialist over capitalist» [2, с. 292].

Збірку «Sister Outsider» відкривають «Нотатки про подорож до Росії», в яких письменниця зображує своє перебування в Москві, Ташкенті та Самарканді. Одрі Лорд відвідала СРСР на запрошення Спільки радянських письменників у 1976 році. Двотижневе подорож до країни стає об'єктом зображення тревелогу Лорд. В.В. Сміт відзначає, що дорожні нотатки Одрі Лорд позначені політичною заангажованістю та критично спрямовані проти американських законів, що поневолювали етнічні меншини і пригнічували за расовими, гендерними та класовими ознаками [20, с. 210].

Подорожі афро-американських митців до післяреволюційної Росії були доволі активними. У 1921 році літератор Клод МакКей (Claude McKay) відвідав Росію на запрошення Льва Троцького. Під час свого візиту поет зустрівся з партійними лідерами, виступив на конгресі Комінтерну, а згодом опублікував статтю «Soviet Russia and the Negro» (1923) та мемуари «Далеко від дому» («A Long Way from Home»), в яких вітає відсутність расової дискримінації у країні, на протиположність пануючій сегрегації в США, та схвально оцінював політику СРСР.

Ленгстон Гьюз (Langston Hughes) у червні 1932 року разом з 22 афро-американськими художниками, акторами й активістами здійснили подорож до СРСР з метою зняти фільм про американський Південь з промовистою назвою «Чорні та білі». Митці-кінематографісти таким чином прагнули привернути увагу до проблеми расової дискримінації в США. Радянський уряд на той час розглядав афро-американську спільноту як клас пригнічених і знедолених, який міг сприяти збуренню протестних настроїв у США і поширенню більшовицьких ідей на Захід. Творчий проєкт зійшов нанівець, фільм так і не відбувся через те, що адміністрація Франкліна Рузвельта визнала СРСР як державу і, як згодом пояснював Гьюз, більшовицьке керівництво мало припинити пропаганду проти США, яку воно цілеспрямовано проводило в осередках афро-американців. Однак Ленгстон Гьюз не перервав свого візиту, натомість здійснив подорож Радянським Союзом, відвідавши аграрні регіони Центральної Азії й міста Ташкент, Самарканд, Бухару, Ашхабад. У 1934 році поет поділився враженнями про мандрівку у книзі «A Negro Looks at Soviet Central Asia», а згодом зобразив ідеалізовану картину радянського життя в автобіографії 1956 року «I Wonder As I Wander».

Прибічник теорії «чорного мистецтва» В.Е.Б. ДюБойс (W.E.B.

DuBois) також відвідав Радянську Росію, про що писав у своїй автобіографії 1968 року [6]. Спільним для травелогів афро-американських письменників було їхнє бачення Радянського Союзу та Європи вільними від расизму. А. Хаас відзначає: «Black writers pointed out to their readers the absence of a strict color line in Europe. This clear purpose was to win their readers' support for their call for the abolition of racialized slavery and segregation in America, and their most potent rhetorical means was the direct comparison: in setting the respect and cordiality with which white Europeans greeted their black visitors against the severe restrictions institutionalized racism in the United States imposed upon African Americans at home, the black writers called attention to the hypocrisy of the white American pride in democracy, Christianity, and civilization» [8, с. 116].

Сплановані радянським урядом візити афро-американських митців до СРСР відкривали їм лише парадний бік радянського буття. Розглядаючи етнічну групу чорношкірих як клас пригночених, радянські ідеологи вбачали в них потенційну рушійну силу для активізації революційних настроїв в американському суспільстві і використовували афро-американських письменників як інструмент ідеологічної пропаганди.

Двотижнева поїздка Одрі Лорд до СРСР у 1976 році також була ініційована радянським урядом. Письменниця отримала запрошення відвідати конференцію письменників країн Азії та Африки, що проходила в Ташкенті. Називаючи себе туристкою-спостерігачем, Одрі Лорд у «Нотатках про подорож до Росії» описує перебіг свого візиту, починаючи від трансатлантичного перельоту до Москви і завершуючи перебуванням в Узбекистані. У фокус її уваги потрапляють різні аспекти життя в СРСР – як соціальні, так і політичні: побут та умови праці робітників і селян, освіта і медицина, міжнаціональні стосунки і права жінок.

Із перших сторінок травелогу Лорд підмічає прикмету радянської гостинності – масові театралізовані зустрічі іноземних делегацій: «We step out of the plane and there before us are over a hundred people and TV cameras, and lights, and two or three hundred little children dressed in costumes with bunches of flowers that they thrust upon each of us as we walked down the ramp of the plane» [14, с. 22]. Незвичним для письменниці постає і ставлення до їжі та виробництва харчової продукції як до мірилу успіху: «In this country it appears that everything is seen in terms of food. That is, the labor of one's hands is measured by how much food you can produce, and then you take that and compare its importance to the worth of the other work you could do» [14, с. 15].

Одрі Лорд вважає досягненнями соціалістичної системи безкоштовну медицину, освіту, доступний хліб і підсумовує, що люди часто не помічають і не цінують цих переваг: «There's much that I think that Russian people now take for granted. I think that they take for granted free hospitaliza-

tion and medical care. They take for granted free universities and free schooling as well as presumption of universal bread, even with a rose or two, although no meat. We are all more blind to what we have than to what we have not» [14, с. 31].

Притаманне травелогам сприйняття іншої країни як екзотичної, дивної, іншої, дається взнаки в дорожніх нотатках Одрі Лорд про СРСР. Будинки, на думку письменниці, увиразнюють православну архітектуру і стародавню Русь. Споглядаючи окраїни Москви, вона пише про неоднозначні почуття – милування сільськими автентичними будинками змінюється усвідомленням межі бідності та занепаду сільських територій. Одрі Лорд пише про занедбаність житла: «Incredibly beautiful, old, uncared for Russian-Orthodox-style houses, with gorgeous painted wooden colors and outlined ornate windows. Some of them were almost falling down» [14, с. 16].

Проживання в московському готелі нагадувало Лорд перебування в Нью-Йорку, і лише купол православного храму повертав її до думки, що вона не вдома: «But everything was so reminiscent of New York in winter <...>. And it felt like a hundred nights that I remembered along Riverside Drive, except that just on the edge of the picture was the golden onion-shaped dome of a Russian Orthodox church» [14, с. 16]. Якщо Москву письменниця співставляє з Нью-Йорком, то південний Ташкент викликає в неї асоціації з Ганою: «As we descended the plane in Tashkent, it was deliciously hot and smelled like Accra, Ghana» [14, с. 21]. Одрі Лорд захоплюється колоритом азійського ринку, сільськими будинками, ароматом південних рослин, які викликали спогади про її перебування в Західній Африці: «If Moscow is New York, Tashkent is Accra. It is African in so many ways – the stalls, the mix of the old and the new, the corrugated tin roofs on top of adobe houses. The corn smell in the plaza, although the plazas were more modern than in West Africa. Even some flowers and trees, Calla lilies» [14, с. 23].

Прикметно, що свідчення письменниці про перебування в СРСР почасти стають суперечливими. Приміром, розповідаючи про відбудову Ташкенту після землетрусу 1966 року, Одрі Лорд відзначає, що то були спільні зусилля українців, білорусів та інших народів. Згодом вона пише, що помітила расові та національні напружені стосунками між узбеками та росіянами: «The longer I stayed the more I realized some of the personal tension between North Russian and Uzbek are national and some racial» [14, с. 22]. Таким чином, письменниця в «Нотатках» приходиться до висновку, що визначальною у становленні дружніх стосунків і викоріненні расової дискримінації є воля держави: «And it's not that there are no individuals who are nationalists, or racists, but that's the taking of a state position against nationalism, against racism is what makes it possible for a society like this to function» [14, с. 23].

Відзначаючи індустріальну відсталість республіки, Одрі Лорд

сприймає Узбекистан як землю трудівників: «This land was not industrial so much as it was industrious» [14, с. 25]. Окрім того, картинки з Ташкенту в зображенні Лорд підкріплюються коментарями із пропагандистських радянських наративів про студентів на канікулах, які з ентузіазмом допомагають селянам збирати бавовну [14, с. 24].

Відповідно на натхненну промову представниці Товариства дружби узбецького народу Ізбалхан про право жінок на освіту і рівні з чоловіками права в Узбекистані стають міркування письменниці про те, що за офіційною «переконливою» статистикою, яку жваво декламує узбецька революціонерка, не видно того, що відкривається очам у реальному житті: «I also felt there was a little more to it than met the eye» [14, с. 29]. Повертаючись із зібрання, присвяченого «солідарності з пригноченими Деінде» («the meeting of solidarity for the oppressed people of Somewhere») та після розмови з мадам Ізбалхан, Одрі Лорд із сумом констатує, що долею пригночених афро-американців в Радянському Союзі насправді мало переймаються, а революційні гасла, що закликають до боротьби за свободу «поневоленого світового пролетаріату», – лише пропаганда: «But I feel very much now still that we, Black Americans, exist alone in the mouth of the dragon. As I've always suspected, outside of rhetoric and proclamations of solidarity, there is no help, except ourselves. When I asked directly about the USSR's *attitude* toward American racism, Madame said reproachfully that of course the USSR cannot interfere in the internal affairs of any other nation. I wish I had asked her about Russian Jews» [14, с. 30].

Аналізуючи специфіку художнього письма про подорожі, К. Томпсон констатує, що тревелог, з одного боку, є репортажем про інший народ та культуру, а з іншого, – художнім текстом, що відображає систему цінностей автора твору, культуру його/її народу та країни: «All travel writing has a two-fold aspect. It is most obviously, of course, a report on the wider world, an account of an unfamiliar people or place. Yet it is also revelatory to a greater or lesser degree of the traveller who produced that report, and of his or her values, preoccupations and assumptions. And, by extension, it also reveals something of the culture from which that writer emerged, and/or the culture for which their text is intended» [21, с. 10]. Тревелоги, таким чином, стають репрезентацією авторської свідомості: «Travelogues, then, usually offer a carefully staged presentation of the self. And for the desired image of the self to be maintained, the travelogue must usually exercise a similar discrimination with regard to everything that is 'other' to the narratorial self: the places that the traveller visits, the cultures that they encounter and the individuals with whom they interact» [21, с. 119]. У дорожніх нотатках Одрі Лорд – активістки і борця за громадянські права, – чільне місце посідають спостереження, що стосуються суспільно-політичної сфери країн, які вона відвідує.

У нотатках про СРСР Одрі Лорд хоч і висловлює захоплення безкоштовною медициною, освітою й ентузіазмом радянських «будівничих комунізму», авторка свідомо того, що вона не була допущена до місць, де коїлися злочини тоталітаризму: «Of course, I did not see Siberia, nor a prison camp, nor a mental hospital» [14, с. 34]. Окрім того, протягом двотижневого візиту до СРСР, ретельно спланованого з метою показати найкраще з радянської дійсності, письменниця відчула і зрозуміла політику подвійних стандартів держави («double messages»): «The peoples of Soviet Union, in many respects, impress me as people who cannot yet afford to be honest. When they can be they will either blossom into a marvel or sink into a decay» [14, с. 28]. У підсумку Одрі Лорд приходиться до висновку, що СРСР не є вільним і безкласовим суспільством: «I have no reason to believe that Russia is a free society. I have no reason to believe that Russia is a classless society. Russia does not even appear to be a strictly egalitarian society. But bread does cost a few copecks a loaf and everybody I saw seemed to have enough of it» [14, с. 34].

У дорожніх нотатках із Гренади «Grenada Revisited: An Interim Report» Одрі Лорд розмірковує про неоколоніалізм, зовнішню політику США та її вплив на життя інших країн. Письменниця звинувачує США в агресії проти Гренади. Подорож до Гренади – місця, де народилася її мати, стала для Одрі Лорд своєрідними пошуками «дому». Вперше вона приїхала до Гренади у 1978 році за рік до військового перевороту і приходу до влади народного революційного уряду, а другий візит до країни Лорд здійснила у 1983 році. У нотатках «Grenada Revisited: An Interim Report» письменниця ділиться враженнями про позитивні зміни в країні і з боєм сприймає проблеми острова: «The second time I came to Grenada I came in mourning and fear that this land which I was learning had been savaged, invaded, its people maneuvered into saying thank you to their invaders» [14, с. 177].

Нотатки про подорож до Гренади поступово трансформуються з опису краєвидів країни на звинувачувальний маніфест проти агресивної політики США щодо острова, а також на розвінчання пропаганди в американській пресі, що розв'язувала руки для вторгнення в Гренату. Лорд виступає прибічницею революційного уряду країни, який почав будувати дороги, зменшив безробіття, забезпечив безкоштовну медицину для збіднілого населення, відкрив доступ до навчання [14, с. 178]. Таким чином, травелог Лорд стає апологією революції в Гренаді: «Revolution. A nation decides for itself what it needs. Food. Dentists. Doctors. Roads» [14, с. 179].

Як вказує К. Томсон, сучасні травелоги, на відміну від ранніх нотаток про мандри, що створювалися географами та етнографами, відрізняє маска автора, який може, не приховуючись, позиціонувати себе як аматора й дилетанта. Подібна авторська гра в пересічну, звичайну люди-

ну (everyman) може імпонувати читачу проте відбивається на якості тексту, який, по суті, перетворюється на поверхове, імпресіоністичне зображення нових місць та народів, часто вдаючись до фіксації поширених у культурі відвідувача стереотипів: «In practice, of course, this amateurishness frequently produces a superficial and highly impressionistic account of another people or place. Just as frequently, moreover, such accounts simply reiterate and reinforce many of the prevailing stereotypes and prejudices already circulating in the traveller's culture, notwithstanding his or her claim to be some sort of independent-minded free spirit» [21, с. 92]. Дослідники П. Холланд і Г. Хагган оперують поняттям псевдо-етнографії (pseudo-ethnographic) на позначення сучасних травелогів, які не мають на меті представити географічні або етнографічні описи місцевості, на відміну від ранніх зразків літератури мандрів [9, с. 12].

Підсумуємо, що в травелогах Одрі Лорд етнографічна складова поступається місцем спостереженням та роздумам про соціальну та політичну сфери країн, а фокус уваги письменниці-мандрівниці зміщується у площину рефлексії про расові та міжетнічні стосунки, статус жінки, політику подвійних стандартів та пропаганду.

Список використаної літератури

1. Bassnett, Susan. "Travel Writing and Gender." *The Cambridge Companion to Travel Writing*. Hulme, Peter and Tim Youngs, editors. Cambridge: Cambridge University Press, 2002. 225-41.
2. Bode, Carl. *American Perspectives: The United States in the Modern Age*. Washington, D.C.: United States Information Agency, Division for the Study of the United States, 1990.
3. Brown, Sharon Rogers. *American Travel Narratives as a Literary Genre from 1542 to 1832: The Art of a Perpetual Journey*. Lewiston, New York: Edwin Mellen Press, 1993.
4. Brown, William Wells. *The American Fugitive in Europe: Sketches of Places and People Abroad*. Boston: John P. Jewett, 1855.
5. Campbell, Mary Baine. "Travel Writing and Its Theory." *The Cambridge Companion to Travel Writing*. Hulme, Peter and Tim Youngs, editors. Cambridge: Cambridge University Press, 2002. 261-78.
6. DuBois, W.E.B. "The Autobiography of W.E.B. DuBois: Russia." DuBois, W.E.B. *A Soliloquy on Viewing My Life from the Last Decades of its First Century*. New York: International Publications, 1968. 39-49.
7. Fish, Cheryl. *Black and White Travel Narratives: Antebellum Exploration*. Grainsville: University Press of Florida, 2004.
8. Haas, Astrid. "'To Russia and Myself': Claude McKay, Langston Hughes, and the Soviet Union." *Transatlantic Negotiations*. Buschendorf, Christa and Astrid Franke, editors. Heidelberg: Winter Verlag, 2007. 111-31.

9. Holland, Patrick and Graham Huggan. *Tourists with Typewriters: Critical Reflections on Contemporary Travel Writing*. Ann Arbor: University of Michigan Press, 1998.
10. Hulme, Peter and Tim Youngs, editors. *The Cambridge Companion to Travel Writing*. Cambridge: Cambridge University Press, 2002.
11. Hulme, Peter. *Colonial Encounters: Europe and the Native Caribbean 1492–1797*. London: Methuen, 1986.
12. Hulme, Peter. "Travelling to Write (1940–2000)." *The Cambridge Companion to Travel Writing*. Hulme, Peter and Tim Youngs, editors. Cambridge: Cambridge University Press, 2002. 87–101.
13. Kolodny, Annette. *The Land Before Her: Fantasy and the Experience of the American Frontiers, 1630–1860*. Chapel Hill: University of North Carolina Press, 1984.
14. Lorde, Audre. *Zami. Sister Outsider. Undersong*. New York: Quality Paper Book Club, 1993.
15. Pratt, Mary Louise. *Imperial Eyes: Travel Writing and Transculturation*. London: Routledge, 1992.
16. Reed, Ishmael. "Foreword." *Tell My Horse: Voodoo and Life in Haiti and Jamaica*, by Zora Neale Hurston, Harper Collins e-books, 1990. V–IX.
17. Skiff, Frederick Woodward. *Landmarks and Literature: An American Travelogue*. Portland, Oregon: Metropolitan Press, 1937.
18. Smethurst, Paul. Introduction. *Travel Writing: Form and Empire: The Poetics and Politics of Mobility*. Kuehn, Julia and Paul Smethurst, editors. New York: Routledge, 2009. 1–18.
19. Smith, Sidonie. *Moving Lives: 20th-Century Women's Travel Writing*. Minneapolis: University of Minnesota Press, 2001.
20. Smith, Virginia Whatley. "African American Travel Literature." Bendixen, Alfred and Judith Hamera, editors. *American Travel Writing*. New York: Cambridge University Press, 2009. 197–213.
21. Thompson, Carl. *Travel Writing*. New York: Routledge, 2011.

Яковенко І. В. Нотатки про подорожі Одрі Лорд у контексті сучасної афро-американської літератури мандрів.

У статті досліджується специфіка травелогів «Нотатки про подорож до Росії» («Notes from a Trip to Russia») та «Повернення до Гренади» («Grenada Revisited: An Interim Report») Одрі Лорд, представниці афро-американської літератури, активістки і борця за громадянські права, у контексті сучасної афро-американської літератури мандрів. Дослідження ґрунтується на методологічних засадах критичних студій подорожей (travel studies). Здійснюється аналіз художньої репрезентації та критичного осмислення соціальних і політичних аспектів життя в Радянському

Союзи та Гренаді в 1970 – 1980-х роках у дорожніх нотатках Одрі Лорд.

Ключові слова: травелог, афро-американська література, Одрі Лорд, «Нотатки про подорож до Росії», «Повернення до Гренади».

Yakovenko I. V. Travel Narratives of Audre Lorde and the 20th-Century African American Writing of Mobility.

Initiated by Britton Hammon's «A Narrative of the Uncommon Sufferings, and Surprising Deliverance of Britton Hammon, a Negro Man-Servant...» in the colonial period, travelogues of African American writers constitute a sizeable part of the American literary heritage. The ethnography and travel writing «Tell My Horse: Voodoo and Life in Haiti and Jamaica» by Zora Neale Hurston, «Black Power», «The Color Curtain» and «Pagan Spain» by Richard Wright, autobiographical travel essays of Langston Hughes, W.E.B. DuBois, and Audre Lorde, Maya Angelou's novel «All God's Children Need Travelling Shoes» among others, stand out as emblematic writings of mobility in the 20th century. The paper addresses the travelogues of Audre Lorde «Notes from a Trip to Russia» and «Grenada Revisited: An Interim Report» from the book of essays «Sister Outsider», and analyzes the representations of the Soviet Union and Grenada which the African American writer and activist visited in the 1970 – 1980s to later depict them in her travel writings.

The author of the article gives an overview of the developments of travel narratives in African American literature from the colonial period to the contemporary era, focusing on the history of Black writers' visits to the USSR. It is argued that Soviet ideological authorities instrumentalized the connections with the African American cultural representatives and their visits to the USSR with the intent to use them as subjects of their propaganda, and as an object lesson of the racial minority oppression in bourgeois society.

In the research paper, Audre Lorde's critical perspective of the Soviet life is explored. With daring honesty Audre Lorde writes about social and political aspects of the life in the USSR in the 1970-s, and touches upon gender norms and social roles of women in the Soviet Russia and Uzbekistan, racial and ethnic relations, working conditions in urban and rural environments, crime, medical care and education. The facets of the social fabric in the USSR, which Audre Lorde praises, are absence of color line, accessibility of education and medical care, promotion of love of books and reading. Contrariwise, the African American writer critically perceives poor housing, propaganda and «double messages» of the Communist elite, thus coming to the conclusion that the Soviet Union is neither a free society nor a classless one.

In «Grenada Revisited: An Interim Report», Audre Lorde's personal connection to the land becomes evident. The writer in detail describes the contemporaneous socio-economic and political situation in Grenada, advocating the revolutionary changes in the country. It is argued that Lorde's travel writ-

ing is characterized by the weak ethnographic component and by the resilient engagement with social and political issues.

Keywords: travelogue, African American literature, Audre Lorde, «Notes from a Trip to Russia», «Grenada Revisited: An Interim Report».

kkc

Zoriana Czajkowska

**MIASTO-STATEK.
OBRAZ LWOWA W TWÓRCZOŚCI
JURIJA ANDRUCHOWYCZA**

„I jeśli mam swój Dublin, to jest to Lwów” [3, s. 233] – deklaruje Jurij Andruchowycz – ukraiński poeta, prozaik, piosenkarz, eseista i tłumacz. Założyciel grupy poetyckiej Bu-Ba-Bu oraz jeden z twórców fenomenu stanisławowskiego.

Dlaczego Lwów? Wybór tego miasta ma swoje uzasadnienie w biografii twórcy. Andruchowycz urodził się w 1960 roku w Iwano-Frankiwsku (d. Stanisławów), gdzie obecnie mieszka i pracuje. Lata studenckie natomiast spędził we Lwowie, studiując w Ukraińskim Instytucie Poligrafii im. I. Fedorowa. „Tylko do Lwowa!” – powtarzałem, mając lat piętnaście i lat szesnaście, jak nieco zmieniony refren słodkiej polskiej piosenki, której istnienia nie mogłem się nawet domyślać. „Tylko do Lwowa” – tak brzmiała moja odpowiedź na pytanie, dokąd wybiorę się na studia” [3, s. 233].

Spśród wszystkich znanych osób współczesności, związanych z miastem lwa, on chyba najwięcej przyczynił się do jego promocji. Właśnie w tym mieście, podobnie jak Józef Wittlin i Kornel Makuszyński, twórca spędził swoją młodość, którą często przywołuje na kartach esejów i niejednokrotnie nazywa „lwowską”: „[...] czasem znajduje podstawy, by nazwać swą młodość „lwowską”. Jestem świadom, jaka to odpowiedzialność. Setki tysięcy ludzi przeżywają swój czas i miejsce, nawet nie zauważając, że to, po pierwsze, młodość, a po drugie, że jest ona lwowska. Przede wszystkim nigdy nie zdołam sensownie wyjaśnić nikomu obcemu, na czym polega jej specyfika, dlaczego jest tak odmienna. Pamięć przywołuje jakies zarośla, bez, flaszkę jabłoka na Zamkowej Górze, panoramę starych dachów i murów, jak też muzykę, na przykład Jethro Tull [...]” [4, s. 22]. We Lwowie Andruchowycz spotkał również miłość swojego życia, zbierał pierwsze laury literackie.

Po ukończeniu studiów w 1982 roku, młody poeta w każdy możliwy